

GÜNEY KAFKASYA'DA GÜVENLİĞİ TEHDİT EDEN VE İSTİKRARI BOZAN ÜLKE – ERMENİSTAN

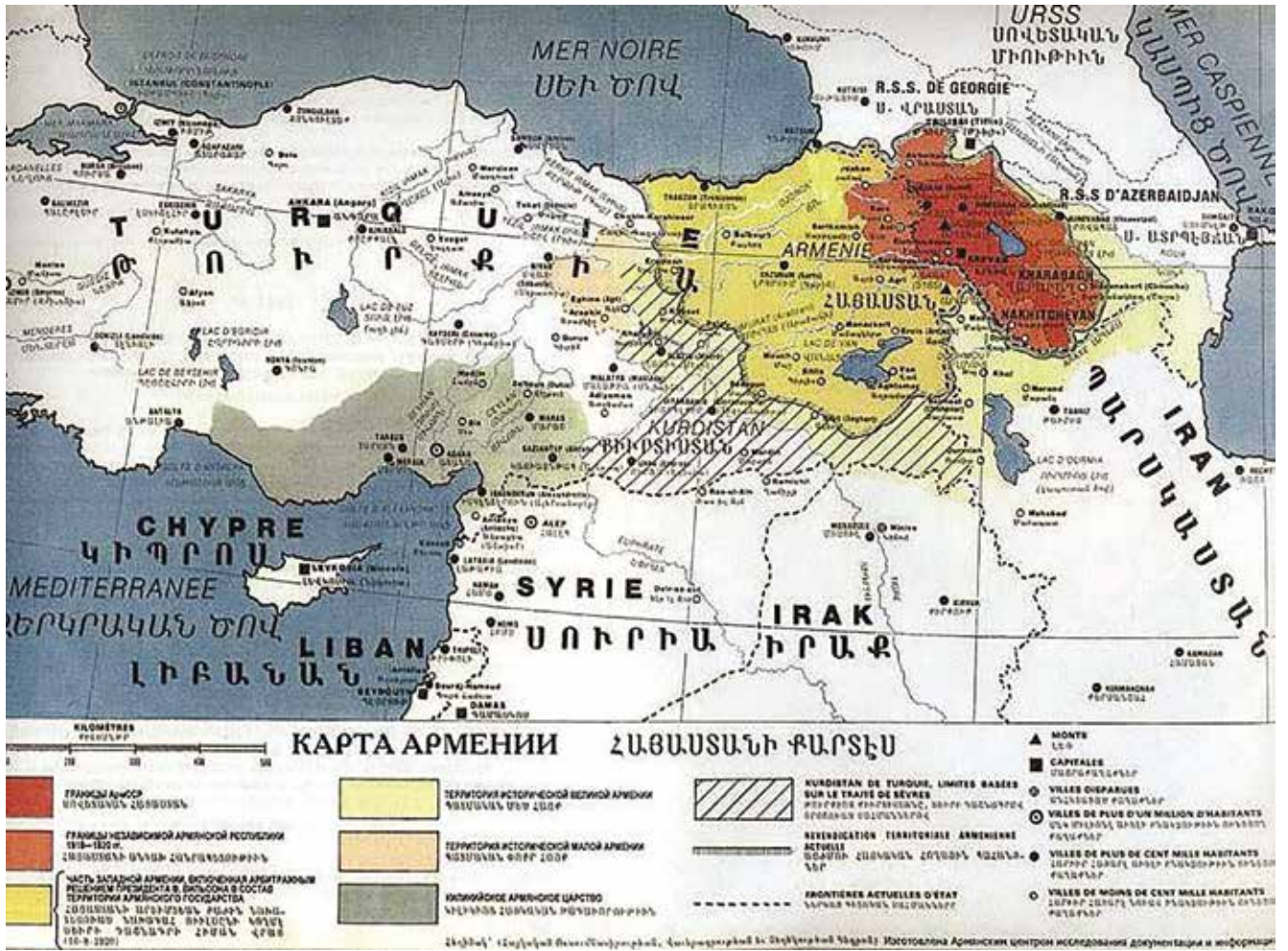
Jeopolitik ve jeostratejik konumu itibariyle Güney Kafkasya oldukça önemli bir coğrafyada yerleşmektedir. Orta Doğu, Avrupa ve Asya arasında yer alan, tarih boyu jeopolitik çıkarların çatıştığı alan olan Güney Kafkasya'yı sadece coğrafi konumu itibariyle değil, enerji kaynakları dikkate alındığında "Avrasya'nın dayanak noktası" olarak karakterize etmek mümkündür (8, s. 4). Asırlar boyu emperyalist güçler bu bölgeye sahip olayı hedeflemiş ve kendi etki alanlarını diğer bölgelere taşımak için Güney Kafkasya'dan bir üs olarak yararlanmak istemişler. Bu yolda kullanılan faktör ise Ermeniler olmuştur. XX. yüzyıl başlarında büyük güçler tarafından Türk Dünyası'nın bağrına saplanan bir hançer olarak teşekkül eden Ermenistan günümüzde de aynı misyonu layığı ile taşımakta, özellikle Rusya'nın bölgedeki jeopolitik çıkarlarının uygulayıcısı görevini başarıyla yürütmekte, Güney Kafkasya'da istikrarı bozan ve güvenliği tehdit eden bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır.

30 seneye yakın bir süre içerisinde çözüm yolları çıkmaza giren Ermenistan-Azerbaycan çatışması ne zaman çözüme kavuşacağı konusunda belirsizliğini son dönemlere kadar korumaktaydı. Öncelikle her iki ülkede karşılıklı olarak birbirilerine asla bir araya gelemeyecek düşman gözüyle bakılmaktadır. Böyle bir durumda çatışan taraflar arasında uzlaşmanın mümkün olamayacağı ve barışın sağlanamayacağı kanaati oluşmuştur. 1994 yi-

linda ateşkes sağlansa da Azerbaycan'a bağlı toprakların bir kısmı işgal altında tutulmuştur. Ateşkesin ilanından sonra soruna AGİT'in Minsk Grubu'nun girişimiyle çözüm bulunma çabalarına hız verilse de, 26 yıldır devam eden barış görüşmeleri de beklentileri karşılayamamış ve hiçbir sonuç vermemiştir. Çatışmanın çözüm yollarının doğru belirlenmesi için öncelikle onun başlanma sebeplerini ve sonuçlarını objektif olarak değerlendirmek gerekiyor. Her ne kadar Ermenistan çatışmanın sebeplerini farklı şekilde izah etmeye çalışsa da, sorun Ermenistan'ın "Hai-Taht" doktrininin, "Büyük Ermenistan" ideolojisinin ve işgalci politikasının sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Fakat çatışmanın sebeplerinden daha ziyade onun sonuçları daha çok düşündürücüdür. Ermenistan Dağlık Karabağ'a hiçbir şekilde ait olmayan ve sırf Azerbaycanlı Türk nüfustan oluşan yedi bölgeyi yaklaşık 30 senedir işgal altında tutmuştur. Böyle bir durumda "sebeup ve sonuc"a çok ciddi yaklaşım farklılığı meydana gelmiş ve çatışmanın çözümü bir hayli çıkmaza girmiştir. 30 senelik süre zarfında yürütülen girişimlerde Azerbaycan tarafı çatışmanın ilk aşamada sonuçlarının, Ermenistan tarafı ise sebeplerinin ortadan kaldırılmasında ısrarlı olmuştur. Minsk Grubu Eşbaşkanları çözüm önerilerinde bu iki varyasyonun uzlaştırılmasına çalışmışlardır. 1994 senesinden itibaren devam eden barış görüşmelerinde

“Ermenistan’ın” haritası. Ermeni milliyetçilerinin yirminci yüzyılın sonlarında çizmiş olduğu bu harita, hangi bölgeleri işgal etmek istediklerini göstermektedir

uzlaşmanın sağlanmasına çalışılsa da hiçbir ilerleme kat edilememiştir. Çünkü öneriler ya çatışan taraflarca kabul görmemiş, ya da taraflardan biri önerilere sıcak baksa da, diğer taraf kendisi açısından tamamen olumsuz karşılamıştır.

Ermenistan tarafı çözümün yalnız Karabağ'a bağımsız devlet statüsü verilirse mümkün olabileceğini dile getirirken, Azerbaycan tarafı son dönemlere kadar Karabağ'a bir otonomi hakkı verilmesinin ötesinde bir çözümün olamayacağını vurgulamaktaydı (9, s. 151). Ermenistan'ın ilk aşamada öncelikle Dağlık Karabağ'ın statüsünün belirlenmesi yönünde talepte bulunması uluslararası hukuka aykırıdır. Süreç içerisinde işgalin sona erdirilmesi ve Ermeni birliklerinin işgal ettikleri bölgelerden geri çekilmelerine yönelik bazı BM Güvenlik Konseyi kararları alınmıştır. Bunlar: 822 sayılı 30 Nisan 1993 tarihli, 853 sayılı 29 Temmuz 1993 tarihli, 874 sayılı 14 Ekim 1993 tarihli ve 884 sayılı 11 Kasım 1993 tarihli kararlardır.

BM Genel Kurulu'nda 14 Mart 2008 tarihinde alınan karar ise konu ile ilgili son dönemlerdeki en önem-

li karardır. 39 lehte, 7 karşı oy ile alınan karar Azerbaycan'ın toprak bütünlüğüne vurgu yapmakta ve Ermeni kuvvetlerin işgal altındaki topraklardan çekilmesini istemektedir. Karar ayrıca yerinden edilen nüfusun geri dönme hakkını da içermektedir. 14 Mart 2008 yılında BM Genel Konseyi'nin 62.ci oturum çerçevesinde düzenlenen toplantısında Konsey'in talepte bulunduğu "Ermeni güçlerinin kayıtsız, şartsız işgal edilmiş Azerbaycan topraklarını derhal terk etmeleri" ile ilgili 2. maddesi oylamaya sunulurken AGİT'in Minsk Grubu eşbaşkanları olan Rusya, ABD ve Fransa'nın karşı oy kullanmaları ve bu kararın yürürlüğe girmesine tepki göstermeleri ise Azerbaycan'da Minsk Grubu'na olan güveni sarstı. Eğer bu madde yerine getirilmiş olsaydı, çatışma tamamen çözüme kavuşmuş olacaktı. Fakat bu çözümü engelleyen Minsk Grubu'nun Eşbaşkanları (Rusya, ABD ve Fransa) şöyle bir iddia ortaya atarak, kararın Ermenistan'ın da rızasının alınmasıyla yürürlüğe girebileceğini belirterek, dengeli toprak bütünlüğü tekliflerini öne sürdüler (12). Halbuki uluslararası hukukta dengeli toprak bütünlüğü

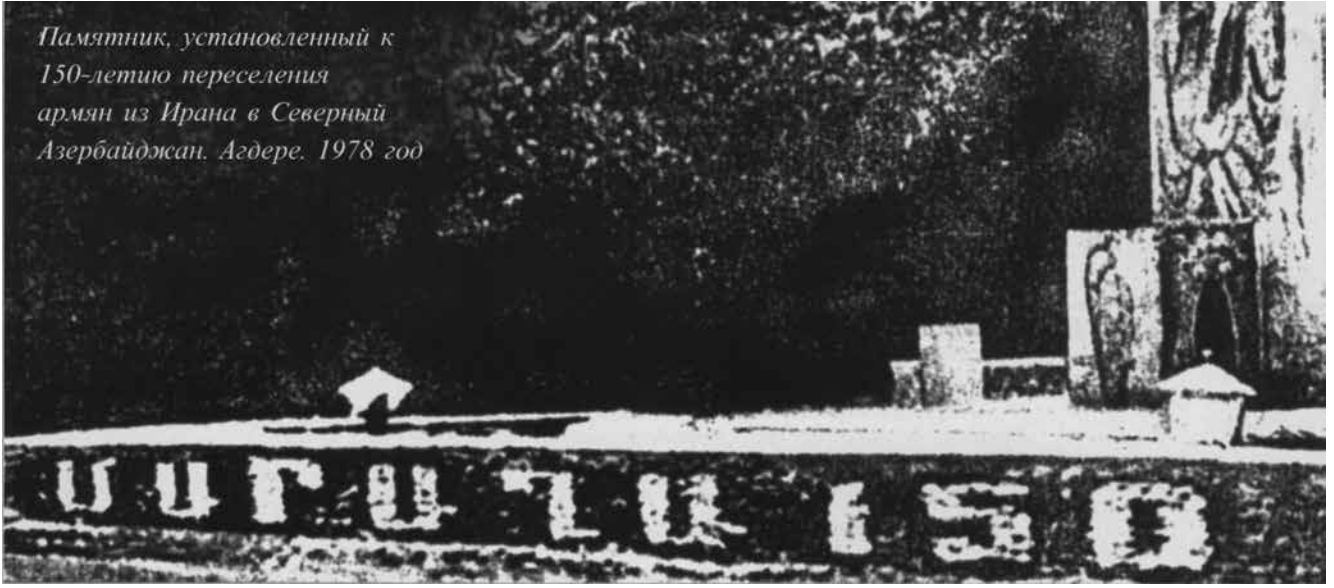

terimine rastlanmamaktadır. Bütün bunlar arabuluculuk misyonunu yüklenen devletlerin BM Genel Konseyi'nde Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü tanıyan ve Ermenistan'ın işgalci devlet olduğunu beyan eden karara tepki göstermekle Ermenistan'ı desteklediklerini açık şekilde ispat etmektedir. Azerbaycan tarafı bütün resmi ve gayri resmi boyutlarda düzenlenen görüşmelerde çatışmanın barış yolu ile çözümünün yalnız uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde mümkünlüğünü defalarca beyan etmesine rağmen problemin çözümünde istekli görünmeye çalışan güçler, tarafların karşılıklı tavizlerde bulunmasını daha gerçekçi kabul ederek, özellikle şunu da vurgulamaktadırlar ki, bu çatışmanın çözümünde galip taraf olamaz ve eğer sorunun halli yönünde uluslararası hukuk kurallarına istinat edilemezse, o zaman taraflar ortak anlaşmaya varmalıdırlar. Bu ortak anlaşma hangi boyutta olabilir? Yani Azerbaycan işgal altında tutulan toprakları için tavizler mi vermeli, yoksa XXI yüzyılın sivilizasyon devleti olabilmesi için Ermenistan'la karşılıklı işbirliği içerisinde mi olmalıdır? Tabii ki, bu real çözüm yolu değildir. Ermenistan'ın da işgal ettiği topraklardan gönüllü olarak çekileceği bir hayli mantıksız gözükmektedir. Azerbaycan tarafı Ermenistan'ın işgal ettiği topraklardan çekilmeyeceği ana kadar onunla herhangi bir ilişki kuramaz ve kurmadı.

Bilindiği üzere, AGİT'in Minsk Grubu eşbaşkan üyeleri her biri ayrı-ayrılıkta küresel güç merkezlerini temsil etmektedir. Bu ülkeler işgalci taraf üzerinde baskı yapmak için jeopolitik nüfuza sahiptirler. Fakat asıl sorun büyük güçlerin çatışmayı çözme yeteneğinden değil, onların politik iradelerinden kaynaklanmış olmasındadır. AGİT'in Minsk Grubu eşbaşkanları çatışmanın daha da körüklenmesini önlemek için Azerbaycan ve Ermenistana seferler gerçekleştirmekteydiler. Bu şekilde onlar çatışmanın çözüm yolları üzerine değil, daha çok yönetilmesine kafa yormaktaydılar. Bu ise Azerbaycan'da hem resmi düzeyde, hem de kamuoyunda eşbaşkanların her iki ülkeye seferleri haklı olarak **"turistik sefer"** şeklinde değerlendirildi.

Bunu dikkate alarak Ermenistan mevcut statu-kuonun devamına çalışmakta ve sorunun çözüme kavuşmamasında istekli bir tutum sergilemekteydi. Bilindiği gibi, Ermenistan coğrafi olarak kapalı bir devlettir. Denize çıkışı olmadığı gibi denizlere ve önemli ticari merkezlere olan bağlantıları da güçlü değildir. Bunu göz önünde bulunduran Ermenistan bu konumunu, jeopolitik konumu daha iyi olan komşularına karşı ithamlarda bulunmak suretiyle kuvvetlendirmeye ve açığını kapatmaya çalışmaktadır. Bunun için komşu devletlerin toprak bütünlüğünü tehdit eden ve bölgedeki istikrarı bozmayı hedefleyen ve kendi milli ideolojilerinin de temelini oluş-

Ermenilerin İran'dan Karabağ'a göç ettirilmesinin 150. Yıldönümün anısına anıt.1978'de Karabağ'da dikilmiştir. Anıtın üzerindeki yazı: "Meraga -150" (Meraga İran'da bir şehir)

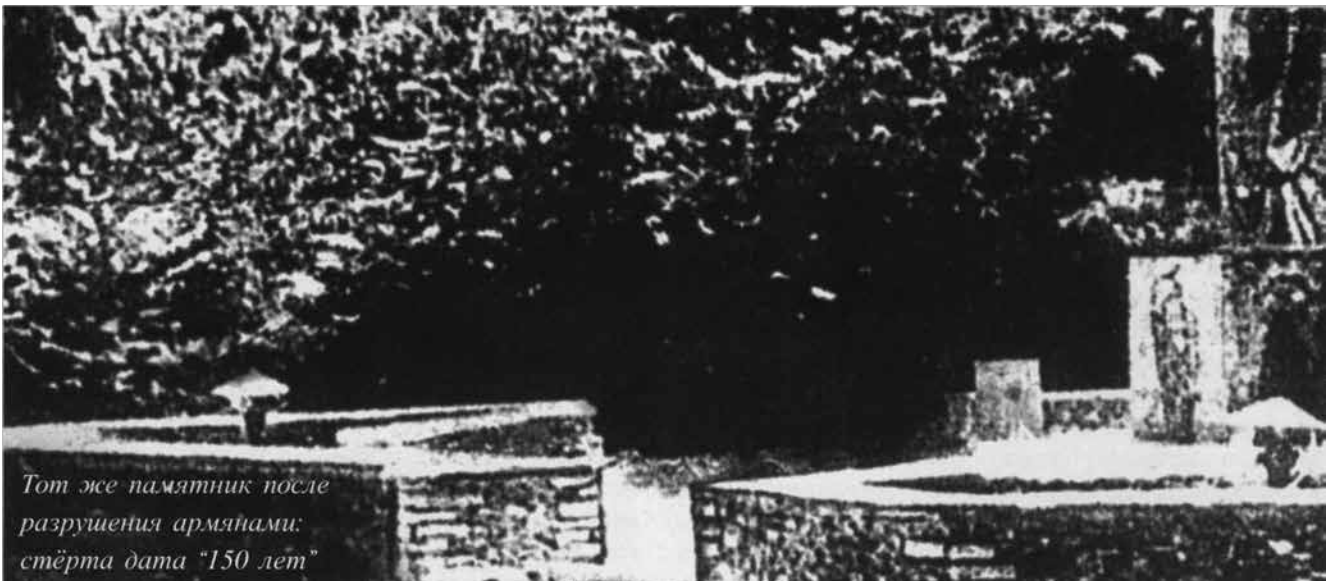
*Памятник, установленный к
150-летию переселения
армян из Ирана в Северный
Азербайджан. Агдере. 1978 год*

turan "Hai-Taht doktrini"ne sıkı şekilde sarılmıştır. Türkiye ve Azerbaycan hedefte olan ülkeler sırasındadır. "Büyük Ermenistan" uğruna her iki devletten toprak koparmak için ilk olarak tarihin tahrif edilmesi ve mitoloji düşüncelerin oluşturulması Ermenilerin öncelikli planları arasındadır. Bilindiği üzere, ideolojiler öngördükleri programları uygulamak için bazı araçlara – kuvvete (şiddet ve zor kullanma) sahip olmak zorunda olsalar da, açıklamalarda bulunmak için mitlere (efsanelere) de müracaat ederler. Herhalde yeryüzünde Ermeniler kadar kendi tarihlerini efsanevi unsurlarla süsleyen ikinci bir millet yoktur. Onlar kendi tarihlerini gördükleri gibi değil, görmek istedikleri gibi yazmış ve bunun propagandasını yapmışlardır. Kendi tarihlerini daha da eskilere götürerek dünya mede-

niyetini, yazıyı, astrolojiyi, bakır ve demir madenciliğini kendilerinin keşfettiğini ve dünyada insan hayatının Sevan Gölü (asıl ismi Türkçe olan Gökçe gölü) kıyılarından başladığını iddia etmekte (11) ve ayrıca Hıristiyanlığı ilk kabul eden topluluk olarak övünmektedirler (15).

"Büyük Ermenistan" düşüncesi, Ermeni halkının toplumsal-politik hayatının ana çizgisini oluşturmuş, fanatikçe milli duyguya dönüşmüş ve bütün güçler bu amaç uğruna birleşmişler. Ermenistan'ın kendilerine ait olmayan toprakları zorla yakın komşusu Azerbaycan'dan koparılmasına hak kazandırmasını da bu şekilde yorumlamak mümkündür.

Diğer taraftan, Ermenilerde bir korku psikolojisi hakimdir. Bu psikolojiye göre, **"eğer Ermenistan güçlü**

*Тот же памятник после
разрушения армянами:
стёрта дата "150 лет"*

Aynı anıt. Ermeniler, anıtın üzerindeki yazını silmiş. 1990

Ermeniler hedeflerine ulaşmak için 1980-1990 yıllarında sivil Azerbaycanlılara karşı terör eylemleri gerçekleştiriyordu. Tiflis-Bakü otobüsü havaya uçurulmuştur. Beş sivil yaşamını yitirmiş ve 25 kişi yaralanmıştır

olmaz ise Türkiye ve Azerbaycan birleşerek Ermenistan'ı tekrar yeryüzünden silmek isteyebilirler". Bu yaklaşım Ermenistan'ın korkularını beslemiş ve onu saldırganlaştırmıştır. Korkuyu artıran diğer bir nokta ise Ermenistan'ın coğrafi ve siyasi yönden kuşatılmışlık hissi veren jeopolitik özelliğidir. Ermenistan çevresindeki hemen hemen tüm ülkeleri düşman olarak algılamaktadır. Güneyi, doğusu ve batısı Türkler tarafından sarılmıştır. İran ile iyi ilişkileri olmasına rağmen bu ülkenin kuzeyinde ağırlıklı olarak Azerbaycan Türklerinin yerleşik olması Ermenistan için ümit verici bir durum değildir. Gürcistan'ın Rusya'nın etki alanından bir nevi uzaklaştırılmış olması Ermenistan için güvenli bir çıkış kapısı bırakmamaktadır. Komşularından korkan ve korkuları hızla "paranoya" seviyesine ulaşan Ermenistan bu haliyle Rusya ve Batı ülkelerinin etkisine açık bir hale gelmiştir.

Sorunun günümüze kadar çözüme kavuşmamasında asıl önemli etken ise Rusya faktörü idi. Ermenistan-Azerbaycan, Dağlık Karabağ çatışması Rusya'nın jeopolitik öncelikleri ve çıkarları çerçevesinde farklı bir konuma sahiptir. Rusya uzun süre Azerbaycan'da huzursuzluğun bulunmasına, bu süre içerisinde kendisinin eski nüfuzu-

nu kazanmasına, gelecekte Azerbaycan'ın yeniden Rusya'nın kolonisi haline getirilmesine çalışmakta ve dolayısı ile Ermenistan'ı desteklemektedir. Halbuki AGİT'in Minsk Grubu'nun eşbaşkanlarından biri olarak bu devletin asıl görevi her iki devlet arasında kalıcı ve adaletli bir barışın egemen olmasına çalışmaktır. Belirtilmesi gereken hususlardan biri AGİT'in Minsk Grubu'nun eşbaşkanlarından biri olarak Rusya kendisini çatışma yörüngesine dahil ettirmekle sorunun anahtarının bizzat kendi elinde olduğunu bir daha beyan etmiştir. Amerikalı ünlü stratejist Z.Brzezinskiye göre, **"Azerbaycan Rusya için öncelikli bir hedeftir. Onun itaat etmesi Türk Dünyası'nın kapısının Türkiye'ye kapanmasına yardım edecektir ki, bu da Rusya'nın Türk Dünyası üzerindeki etkisini yeniden artıracaktır. Bağımsız bir Azerbaycan ister politik, manevi, milli, isterse de zengin enerji kaynakları açısından Türk Dünyası arasındaki ilişkilerde önemli bir kapı ve Batı'nın girişi için bir koridor rolünü oynamaktadır. Fakat bağımlı bir Azerbaycan Türk Dünyası arasındaki ilişkilerin kapanması ve böylece siyasal bakımdan Rusya'yla yeniden bütünleşmesi için baskılarına karşı açık olması demektir"** (3, s. 110).

Ermeniler hedeflerine ulaşmak için 1980-1990 yıllarında sivil Azerbaycanlılara karşı terör eylemleri gerçekleştiriyordu. Bakü-Moskova yolcu treni havaya uçurulmuştur. 11 sivil yaşamını yitirmiş ve 22 kişi yaralanmıştır

Fakat Azerbaycan'ın boyun eğmemesi, kendi sınırları içerisinde Rus askeri üslerini kabule yanaşmayarak Moskova'nın taleplerini reddetmesi ve "güven vermeyen ülke" konumuna gelmesi Rusya'nın Ermenistan-Azerbaycan, Dağlık Karabağ çatışmasındaki tutumunu kötüye kullanarak Ermenistan'daki askeri varlığını yasallaştırmış ve Azerbaycan'a siyasal baskı uygulamıştır. Bu durumu fevkelade fırsat olarak değerlendiren Ermenistan kendisini adeta Rusya'nın kucağına atmıştır. O, kendisini Kafkasya'da Rusya'nın jeopolitik operasyon alanı ve "uygulayıcısı" olarak görmektedir. Çünkü düşüncesine göre, Rusya olmadan bu ortamda rahat nefes alabilmesi söz konusu olamaz. Rus askeri kuvvetleri Azerbaycan'dan çıkarıldığı ve Gürcistan'a güveni olmadığı için Ermenistan Rusya'nın "çıkarları" ve "amaçları" yolunda tek uygulayıcısına dönüşmüştür. Ermenistan Rusya'nın bu siyaseti devam ettiği sürece Azerbaycan topraklarından geri çekilmeme görüşündeydi.

Genel olarak meseleye bakarsak, hem uluslararası organizasyonların, hem AGİT'in Minsk Grubu üyelerinin, hem de diğer devletlerin çifte standartlar politikasının sonucu olarak Ermenistan sorunun gerçek çözüme kavuşmasına engel olmuş, ayrıca ateşkes rejimini de bozmuştur. Sonuçta 2-5 Nisan 2016 yılında gerçekleşen savaş Karabağ çatışmasının aslında dondurulmuş olmadığını ortaya koydu. Elbette, çeşitli sebeplerden devletlerin, özellikle Rusya'nın müdahalesiyle durum eski mecrasına dönmüş oldu. Fakat Ermenistan durumun daim bu şekilde devam edeceğini düşünerek, yeniden provokasyonlara el attı ve destek umduğu devletlerden adeta ilham alarak 2020 yılı Temmuz ayında yeni bir provokasyona baş vurdu ve Tovuz bölgesine saldırdı. Karabağ bölgesinden uzakta olan ve önemli enerji hatlarının geçtiği Tovuz bölgesine saldırmakta esas hedef stratejik öneme sahip yükseklikleri ele geçirmek ve bölgeden geçen enerji, demiryolu ve kara yolu hatlarını ateş altına almaktır. Bölgeden enerji hatlarının geçtiği de dikkate alınırsa, bu saldırının yalnız Azerbaycan'a karşı yapılan bir saldırı olduğunu düşünmek yanlış olur. Rusya bu saldırıyla bölgeden geçen enerji hatlarını ateş altına almak, Türkiye'ye daha fazla baskı kurmak istedi. Eğer Rusya ve Ermenistan'ın niyeti sadece Azerbaycan'a saldırmak olsaydı, asıl tercih Karabağ bölgesi olacaktı. Fakat Türkiye Rusya ve Ermenistan'ın bu hamlesine karşı "tüm gücü-

müzle Azerbaycan'ın yanında durmaya hazırız" mesajı vererek iradesini ortaya koydu.

Son dönemlerde Azerbaycan'da işgal altında bulunan bölgelerin kurtarılması yönünde artan savaş isteği de "ani savaş"ın patlak vereceğinin bir işareti oldu. Kendisini Rusya'nın Güney Kafkasya'daki jeopolitik çıkarlarının uygulayıcısı olarak gören ve daim destekleneceğini umut eden Ermenistan, sınır hattını ihlal etti ve psikolojik açıdan Azerbaycan'a darbe vurmaya çalıştı. Elbette, Azerbaycan tarafı stratejik anın yetişmesini beklemekte sabır göstermekteydi. Yaklaşık 30 sene sabreden Azerbaycan için nihayet uygun stratejik ortam oluştu. Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın "**Karabağ Ermenistan'dır ve nokta**" şeklinde son derece kendinden emin ve uluslararası hukuka zıt olan resmi açıklaması ve yeni bir macera hevesiyle attığı adımlar bu stratejik durumun habercisine dönüştü (13). Halbuki N.Paşinyan'a kadar Ermenistan yönetici ve resmi-leri dünyaya çatışmanın asıl tarafları olarak "Azerbaycan ve Dağlık Karabağ"ı gösteriyor ve çatışmanın Azerbaycan'la Dağlık Karabağ arasında olduğunu öne sürüyorlardı. Onlar güya Ermenistan tarafının müzakere sürecinde yapıcı olmak istediklerini belirtmekteydiler. Hatta dünya birliğine Dağlık Karabağ Ermenilerinin kendi kaderlerini kendilerinin belirlemeleri gerektiğini, "self determination" ilkesini istedikleri, hiçbir toprak iddialarının olmadığı şeklinde açıklamalarda bulunuyorlardı. Elbette, bunlar sadece açıklamalardan ibaret olub, gerçekte saldırgan tarafın Ermenistan olduğu aşikardı. Eğer Ermenistan müzakere sürecinde Dağlık Karabağ'ı bağımsız devlet olarak tanısaydı, bu, Resmi Erivan'ın müzakerelerden çekilmesi ve Azerbaycan'a savaş açması anlamına gelirdi. Fakat Başbakan N.Paşinyan, resmi şekilde bütün dünyaya "**Karabağ Ermenistan'dır ve nokta**" açıklaması ile aslında Ermenistan'ın Dağlık Karabağ çatışması ile ilgili itiraf içerikli işgalci politikasını ortaya koydu ve açık olarak dünyaya nasıl bir devlet olduğunu tanıtmış oldu.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Ermenistan'ın 27 Eylül 2020 tarihli sınır ihlali ve işgalci tavrı "ani savaş"ın başlangıcı idi. Azerbaycan'da hem resmi düzeyde, hem de halkta toprakların geri iade edilmesi yönünde artan istek de bu işaretin habercisi oldu. Sonuçta Azerbaycan tarafı meşru müdafaa hukukuna dayanarak işgal altındaki mühim toprakları, stratejik bölgeler, yükseklikleri ve bazı tarihi Türk topraklarını ele geçirdi. Büyük güçlerin ve uluslararası organizasyonların geleneksel olarak savaşın derhal durdurulması ve derhal müzakerelere başlanması gerektiğini bildirmelerine rağmen Türkiye, Pakistan ve birkaç devlet Azerbaycan'ın yanında olduklarını gösterdiler.

Paşinyan içinde bulunduğu durum karşısında geleneksel Ermeni psikolojisinden yola çıkarak Azerbaycan'da güya Suriye'den getirtilen paralı askerlerin, özellikle cihatçıların olmasına dair yeni bir sahte haberler yaymaya çalıştı. Elbette, dünya çapında provakasyon içerikli bu tür haberleri ortaya atmakla Ermenistan tarafı Hıristiyan ülkelerin, özellikle büyük güçlerin dikkatini çekmeye ve Hıristiyan devletlerin Azerbaycan'a yönelik haçlı seferlerinin başlanmasına çalışıyordu. Nitekim, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron **"Dağlık Karabağ'da Suriyeli cihatçılar meselesi 'oyunu değiştiren' çok ciddi bir gerçek"** ifadesini kullanarak şantaj nitelikli bu konunun Avrupa Konseyi'nin gündemine alınması gerektiğini dile getirmesiyle gerçek tutumunu ortaya koydu (6). Halbuki Irak ve Suriye'den PKK teröristlerinin Ermenistan'a getirilmesi ve daha sonra Ermenistan tarafından işgal edilmiş Karabağ'daki Azerbaycan topraklarına yerleştirilmesi, ASALA gibi Ermeni teröristlerinin bölgedeki faaliyetlerine yönelik yeteri kadar bilgiler mevcuttur (5; 7). Fakat Fransa ve onun gibi düşünen devletler ve devlet resimleri nedense Ermenistan'ın terörist örgütlerle sıkı işbirliği içerisinde olduğunu görmezden gelmektedirler. Bu konuda AGİT'in Minsk Grubu eşbaşkanlarından biri olan Fransa'nın tarafsız tutum sergilemesi gerektiği özellikle belirtilmelidir.

Bunun yanısıra, Ermenistan Türkiye'nin ve Türk Silahlı Kuvvetleri de savaşa katılması yönünde sahte haberler ortaya atarak ayrı-ayrı ülkelerin medya araçlarında bu yalanları gündeme getirerek büyük güçlerden destek almaya çalıştılar. Fakat Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev çeşitli ülkelerin devlet televizyonlarına bu tür iddialara yönelik ciddi argümanlarla yanıt vererek, bu iddiaları ortaya atanları ağır şekilde eleştirdi. Yukarıda da belirtildiği gibi, Irak ve Suriye'den PKK'lı teröristlerin Ermenistan'a getirilmesi ve daha sonra Ermenistan tarafından işgal edilmiş Karabağ'daki Azerbaycan topraklarına

yerleştirilmesi ve Ermenilerin safında savaşa katılmalarına dair Azerbaycan'ın elinde oldukça ciddi bilgiler mevcuttur (5; 7).

Burada Rusya'nın da tutumuna dikkat çekmek gerekir. 1994 yılında imzalanan ateşkes anlaşmasının üzerinden 26 yıl geçmesinin ardından siyasi konjonktürün oluşması ile Azerbaycan'ın misilleme olarak Ermenistan'ın işgali altındaki bölgelerde ilerlemesi, uluslararası literatürde "dondurulmuş sorunlar" olarak tanımlanan Karabağ savaşının ezberini bozduğu ve kontrolü ele geçirdiği bir zamanda bölgedeki gerginlikte kilit bir aktör olan Rusya'nın pozisyonu merak konusu idi. Zira Rusya dönemsel olarak yaşanan çatışmalarda bir tarafın üstünlüğü eğer Moskova'nın genel politikalarının dışına taşmıyorsa veya taraflara kendi varlığının önemini hissettirmek istiyorsa buna izin veriyordu. Nitekim 2016 yılı Nisan ayında **"4 Gün Savaşı"**nda bunu gösterdi. 27 Eylül'de başlayan kritik savaşın 13. gününde ise tekrar müdahale etemeye çalışarak Ermenistan ve Azerbaycan Dışişleri bakanlarını Moskova'ya davet etti ve tarafları ateşkes konusunda uzlaştırdı. 10 Ekim'de insani gerekçelerle esirlerin ve cenazelerin değişimi amacıyla insani ateşkes ilan edildi (2). Güney Kafkasya'yı kendi "arka bahçesi" olarak gören Rusya açısından ateşkesin sağlanması son derece zorunlu idi. Kendi nüfuzunu ortaya koyması ve çatışmada kilit öneme sahip olduğunu bir daha dünyaya göstermesi gerekiyordu. Fakat ateşkesin kalıcı olmayacağı açıktı. Toplantının üzerinden 24 saat (veya daha az) bile geçmeden Gence, Mingeçevir, Terter, Berde ve s. gibi bölgelere Ermenistan topraklarından füzeler atıldı. Özellikle sivillerin hedef alındığı, çok sayıda kişinin öldüğü ve yaralandığı ikinci büyük kent olan Gence'nin vurulması hem Ermeni terörünün yeni bir tezahürü oldu, hem de Rusya'nın karizmasını çizme amaçlı bir eylem olduğunu ortaya koydu. Bu durum Ermenistan'ın sivillere terör uygulayacak kadar zavallı duruma düştüğü şeklinde de nitelendirilebilir. Erivan'ın tek umudu bu saldırılara Bakü'nün Ermenistan topraklarında cevap vermesiyle Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nü (KGAÖ) devreye sokmak olmuştur.

Ateşkesin ihlali Ermenistan'ın Amerika yanlısı durumunu ortaya koydu. Zira resmi müttefiki olan Ermenistan, Moskova'nın rakiplerinin desteklediği bir isim olan Batı ve Soros destekli Paşinyan tarafından yönetilmektedir. Fakat Rusya'nın Kafkaslardaki en önemli dayanak ayağı ve resmi müttefiki olduğu için Ermenistan'dan vazgeçmesi de söz konusu değildir. Bu noktada Paşinyan'ın düşmesi istenmekte. Fakat Azerbaycan da 1990lı yıllardaki durumda değil, oldukça güçlü bir orduya ve geliş-

1905 yılında Ermeniler tarafından gerçekleştirilen katliamlardan sonra Şuşa kenti

miş silahlara sahiptir. Aynı zamanda Karabağ çatışması Dışişleri bakanları nezdinde çözümlenebilecek bir sorun da olmayıp, daha kapsamlı bir sorundur. Zaten Azerbaycan Ermenistan'ın ateşkesi bozacağını hesaba katarak masaya oturdu. Bu, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in tabirince, Azerbaycan tarafından Ermenistan'a verilen şans idi. Fakat Ermenistan ateşkesi ihlal ederek sivillere saldırdı ve barış yolu ile toprakları geri vermeyeceğini göstermiş oldu. Hatta daha da ileriye giderek Azerbaycan'ın Gence, Terter, Berde, Beylegan, Mingeçevir gibi önemli kentlerine füzeler atmaya devam etti. Bu durum Ermenistan devletinin işgalci devlet olmasının tam tezahürü ve göstergesidir. Fakat BM, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ülkeleri, AGİT'in Minsk Grubu eşbaşkanları olan Rusya, Fransa ve ABD tarafından Ermenistan'ın Karabağ'dan uzakta olan, Azerbaycan'ın diğer önemli kentlerindeki sivilleri hedef alan saldırgan hareketine yönelik hiçbir kınama gelmedi. Bunun yerine savaşın durdurulması, silahların susması, derhal müzakerelere başlanması gibi ifadeler yer verildi.

AGİT'in Minsk Grubunun müdahale etmesi, özellikle Fransa'nın arabuluculuğu ile taraflar arasında 18 Ekim'de yeni bir geçici ateşkes imzalandı, fakat üzerinden 2 dakika

bile geçmeden yeniden Ermenistan ordusu tarafından ihlal edildi (1). Gerginliğin artmasından sonra bu kez ABD Dışişleri Bakanı Mike Pompeo da her iki ülkenin Dışişleri Bakan'ını ülkesine davet etti ve 23 Ekim'de bakanlarla ayrı-ayrı görüşme gerçekleştirdi (14). ABD'nin müdahale edeceği zaten beklenen bir durumdu, fakat bu görüşmelerden sonra 26 Ekim'de üçüncü kez ateşkesin ilan edilmesinin üzerinden 5 dakika geçmeden Ermenistan tarafından bir kez daha ihlal edildi (4). Savaş alanında Azerbaycan ordusu karşısında direnemeyen Ermenistan sivil insanları hedef aldı. 28 Ekim'de Ermenistan silahlı güçlerinin Berde kentinde yaşayan sivillere yönelik "Smerç" tipli reaktif sistemleri ile füze saldırısı sonucu 21 kişi hayatını kaybetti. Ateşkesi defalarca ihlal etmesine rağmen balistik füzelerle sivillere saldıran, aralarında çocukların da olduğu çok sayıda insanları katleden Ermenistan'ın yaptığı cinayetlere ve saldırgan hareketlerine yönelik BM, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ülkeleri, AGİT'in Minsk Grubu eşbaşkanları olan Rusya, Fransa ve ABD AGİT'in Minsk Grubu eşbaşkanları, büyük devletler ve uluslararası örgütler tarafından hiçbir kınama gelmedi. Fakat Azerbaycan gücünü savaş alanında göstererek topraklarını işgalden kurtarmaya devam etti. 8 Kasım'da 28 yıllık hasretten

sonra Azerbaycan halkı için büyük önem ve remzi anlam taşıyan Şuşa kenti işgalden kurtuldu. Bundan sonra Ermenistan'ın teslim olmaktan başka yolu kalmadı. Rusya'nın da araya girmesiyle 10 Kasım tarihinde Rusya ve Azerbaycan Cumhurbaşkanı ile Ermenistan Başbakanı ortak bildiri yayınladılar. Ermenistan 2020 yılı Kasım ayından 1 Aralık tarihine kadar aşamalı olarak Azerbaycan'ın işgal altında olan Ağdam, Kelbecer ve Laçın bölgelerinden ordusunu çıkarması konusunda taahhütte bulundu (10). Bildiri Rusya ve Türkiye silahlı güçlerinin barış gücü statüsünde belirli sayıda bölgeye yerleştirilmelerini ihtiva etmektedir. Anlaşmadan sonra Rusya silahlı güçleri derhal barış gücü statüsünde Karabağ'a yerleşti. Bunun yanısıra, Ermenistan'ın Azerbaycan karşısında yenilgiyi kabul ettiği anlaşmayla, Nahçıvan ile Azerbaycan'ın batısındaki toprakları arasındaki ulaşım koridorunun yeniden açılacak olması, Türkiye ile Azerbaycan arasında kesintisiz ulaşım da imkan sağlayacak. Türkiye ile Azerbaycan'ın sahada ve masada elde ettiği kazanımların Nahçıvan koridorunun açılmasıyla Türk dünyasına psikolojik kazanım getirerek meseleye bambaşka bir boyut kazandırdığı da bir gerçektir. Kuşkusuz, olayların bundan sonra nasıl gelişeceğini zaman gösterecek.

Rus ordusunun barış gücü statüsünde Karabağ'a yerleşmesine ilişkin bazı hususlara dikkat çekmenin faydalı

olabileceği kanısındayız. Öncelikle konuya daha gerçekçi açıdan bakılması gerekir. Beyinleri meşgul eden çok sayıda sorular ortaya çıkmaktadır: Rusya'nın baskıları (belki de tehditleri) karşısında ne yapılabildi? En kötü ihtimal olarak değerlendirilirse, Rusya ile savaş kaçılmaz olacaktır. Türkiye'nin de savaşa girmesiyle bölge savaş alanına dönüşecekti. Karşı koymakla Rusya, mutlaka askeri müdahalede bulunacaktı. Aynı Gürcistan ve Ukrayna'ya müdahale ettiği gibi. Diyelim, Azerbaycan Karabağ sorununun tamamen çözümü, Ermenistan'ın bütün işgalci güçlerini kendi meşru topraklarından çıkardı. Rusya hiçbir tepki göstermeden sakinliğini sonuna kadar koruyabilecek miydi? Kuşkusuz, yeni bahaneler üretmek Ermenistan'ı tahrik edecek, Azerbaycan da karşı saldırı gerçekleştirmekle Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün bir üyesi olan Rusya'yı karşısına almış olurdu. Türkiye Azerbaycan'a gerekirse askeri destek verebileceğini ifade etmekte ve her zaman Azerbaycan'ın yanında olduğunu belirtmektedir. Fakat buna rağmen Azerbaycan'ın Rusya'ya meydan okuması bölgenin ve topraklarının güvenliği ve istikrarı açısından son derece tehlikeli bir adım olarak değerlendirilebilir. Aksi takdirde bölge, yukarıda da belirtildiği gibi, savaş alanına dönüşür, tüm altyapı, projeler çöker, maddi ve manevi çöküş başlar, toplum olarak psikolojik şok yaşanır. Mevcut jeopolitik realiteni

*Ermenilerin yaptığı soykırımdan kaçan
Azerbaycan çocukları. 1992*

dikkate alarak Azerbaycan'ın belirli riskler dahilinde en iyisini elde ettiğini söylemek mümkündür. Ermenistan'ın bu savaşta mağlup olduğu açıktır. Bölge her ne kadar Paşinyan yönetimi altında Batı'ya yol almaya çalışsa da, Azerbaycan karşısında aldığı ağır yenilgi ve Rusya'nın müdahalesi sonrası yeniden Moskova'nın etkisi altına girmiş oldu, aynı zamanda Azerbaycan karşısında açık mağlubiyetini ve gücünün oldukça kısıtlı olduğunu da kabul etti. Rusya ise Batı'nın garantilerinin ve desteğinin bir değeri olmadığını Ermenistan'a göstererek, onsz bir şey yapamayacağını açık şekilde kanıtlamış oldu. 🌱

Kaynakça:

1. Azərbaycan və Ermənistan humanitar atəş-kəs barədə razılığa gəldi. <https://modern.az/az/news/260857>
2. Azərbaycan, Rusiya və Ermənistanın XİN başçı-ları bəyanat qəbul ediblər. <https://report.az/dag-liq-qarabag-munaqishesi/azerbaycan-ve-ermenis-tan-xin-bascilarinin-ucterefli-gorusu-basa-catdi/>
3. Brzezinski Z. Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliyi ve Bunun Jeostratejik Gerekleri, İstanbul, 1998, Sabah yayınları, 192 s.
4. Ermənistan-Azərbaycan arasında daimi atəşkəs yalnız BMT qətnamələrinin şərtləri daxilində müm-kündür. <https://fed.az/az/qarabag/turkiye-xin-er-menistan-azerbaycan-arasinda-daimi-ateskes-yal-niz-bmt-qetnamelerinin-sertleri-daxilinde-mum-kundur-91600>
5. Ermenistan PKK'lı teröristleri Azerbaycan cephe hattında kullanıyor. <https://www.trthaber.com/ha-ber/dunya/ermenistan-pkkli-teroristleri-azerbay-can-cephe-hattinda-kullaniyor-518306.html>
6. Fransa Cumhurbaşkanı Macron: cihatçılar Gaziantep üzerinden Karabağ'a gitti, elimizde kanıtlar var. <https://tr.euronews.com/2020/10/01/fransa-cum-hurbaskan-macron-cihatc-lar-gaziantep-uzerinden-karabag-a-gitti-elimizde-kan-tla>
7. Gazeta.ru: Зачем Ереван затеял интриги на Ближнем Востоке, начав игру «не своей лиге»? <https://1news.az/news/gazeta-ru-zachem-erevan-zateyal-intrigi-na-blizhnem-vostoke-nachav-igru-ne-v-svoey-lige>
8. Hacıyev İ., Şihaliyev E., Caferli E., Şabanov M. Büyük güçlerin Azerbaycanla bağlı geosiyasi maraqlarında Nahçıvanın yeri. Bakü, 2017.
9. Hamidov S. “Dağlık Garabağ Münagi.esi 2020-ci ilde: sulh yoksa müharibe?”, Dirçeliş-XXI esr dergisi, 2011, sayı:153-154, s. 146-159.
10. İlham Əliyev xalqa müraciət edib. <https://president.az/articles/45924>
11. Kolibel Çeloveçestva na Teritorii İstoriçeskoj Armenii. <http://www.azg.Am/RU/20020108/2002010817>. Shtm
12. Mustafa A. “Vasiteçilerden Yeni İkiüzlülük”, Zaman gazetesi, 19 Mart 2008.
13. Nikol Paşinyan Karabağ'da halka seslendi: Artsakh Ermenistan'dır ve nokta. <https://www.ermeni-haber.am/tr/news/2019/08/06/Nikol-Paşinyan-Karabağ-Ermenistan/161357>
14. Pompeo Azərbaycan və Ermənistan Xarici İşlər Nazirləri ilə görüşdü. www.amerikaninsesi.org/a/pompeo-azərbaycan-və-ermənistan-xarici-iş-lər-nazirləri-ilə-görüşüb/5633126.html
15. Шагинян М. Важное событие истории. “Литературная” газета, 1978, 13 сентября.

